

Gerben de Jong (43) is teamleider R&D en fokwaardeschatting NRS. Sinds de afronding van zijn studie zoötechniek aan de universiteit in Wageningen in 1988 is hij werkzaam bij NRS. In zijn huidige functie is hij verantwoordelijk voor de fokwaardeschatting van runderen, maar ook voor die van paarden, pony's, schapen en geiten.

Kees van Velzen (67) werkte na zijn studie in Wageningen bijna twintig jaar in het buitenland. In 1982 werd hij directeur van Embryotransplantatie en Handel (ETH) en hij werkte tot aan zijn pensioen in 1999 als directeur export bij HG. Sinds 2002 is hij actief in de lokale politiek. Koeien, stieren en cijfers blijven hem boeien en een indexdraai vindt hij nog altijd spannend.

Henk Prins (56) melkt in Nijeveen 170 melkkoeien in maatschap met zijn vrouw en zoon. Sinds zes jaar is hij voorzitter van KI Kampen en drie jaar lang is hij als vicevoorzitter betrokken bij de Nederlandse Veeverbeteringsorganisatie NVO. Daarnaast bekleedde hij diverse bestuursfuncties in de landbouw. Op het bedrijf passeerden inmiddels 12 koeien de grens van 100.000 kilogram.

Jos Knoef (46) melkt in Geesteren (Ov.) samen met zijn vrouw 85 koeien. Hij trad twee jaar geleden toe tot de fokkerijraad zwartbont van HG en bekleedt diverse bestuursfuncties. Bij de laatste melkcontrole passeerden twee nieuwe koeien de grens van 100.000 kg, waarmee het bedrijfstotaal komt op 26.

De discussie over duurzaamheid leeft. Maar hoe geef je de fokkerij op levensduur inhoud in de praktijk? Via een betere communicatie over de fokwaarde DU of juist door versimpeling met behulp van afvoerpercentages? Vier duurzaamheidsspecialisten in een boeiend gesprek.

Het kostte weinig moeite om de melkveehouders Jos Knoef en Henk Prins over te halen om met Kees van Velzen van gedachten te wisselen over het thema duurzaamheid. Ook Gerben de Jong, teamleider onderzoek NRS, wilde graag nog eens duidelijk maken hoe de huidige berekeningen achter de DU-fokwaarde tot stand komen. Dat Kees van Velzen iets teweeg heeft gebracht met zijn publicatie over overlevingspercentages van dochters van stieren is inmiddels wel duidelijk geworden. Een boeiende dialoog stond op voorhand vast.

Waar denkt u aan bij duurzaamheid? Henk Prins neemt als eerste het woord. 'Ik denk aan koeien die lang meegaan en aan de boer die beslist wanneer hij de koe afvoert. Bij de fokwaarde voor duurzaamheid denk ik aan wat ik mag verwachten van de dochters van een bepaalde stier.' Jos Knoef vult hem aan. 'Ik heb altijd gedacht dat duurzaamheid staat voor de periode, het aantal productiedagen, dat koeien op het bedrijf blijven lopen.' Kees van Velzen: 'Bij duurzaamheid denk ik aan aanhoudingspercentages, aan een productief leven. Wanneer het gaat over fokwaarde, dan zou het zo moeten zijn zoals Jos Knoef het verwoordt; niet te complex, maar simpel.' Gerben de Jong

sluit de eerste vragenronde af met: 'Duurzaamheid staat voor mij voor lang en probleemloos voor de omgeving. Bij de fokwaarde duurzaamheid denk ik aan probleemloze koeien en onvrijwillige afvoer van dochters van stieren.'

Veehouders hebben onvoldoende beleving bij de fokwaarde van duurzaamheid.

De meningen over de stelling zijn verdeeld, maar een echte discussie blijft uit. Knoef: 'De beleving bij de fokwaarde is er misschien niet, maar over duurzaamheid heeft iedereen het.' Prins: 'Bedrijven worden groter, het aantal stuks jongvee kleiner door de inzet van witblauwe stieren. Het belang van duurzaamheid neemt toe, maar als je het hebt over de fokwaarde voor duurzaamheid, dan snapt niemand de rekenregels waarmee die wordt bepaald. Dat zorgt ervoor dat veehouders er

weinig mee hebben. Door de laatste ontwikkelingen, de opwaardering van 10 naar 25 dagen per punt DU, krijgen veehouders er een onbetrouwbaar gevoel bij.'

Van Velzen uit zich genuanceerder. 'Lang niet alle veehouders zijn ermee bezig, veehouders hebben veel andere zaken aan het hoofd. De beleving verschilt per veehouder.'

De Jong: 'Duurzaamheid is een abstract begrip. Exterieur kun je zien, productie kun je meten, maar met de fokwaarde duurzaamheid krijg je niet direct een beleving van wat het is. Maar dat moet ook

groeien. Tijdens de introductie van de fokwaarde voor productie werd deze ook niet direct geaccepteerd.'

Hoe kan de beleving bij de fokwaarde en daarmee de effectiviteit op het fokken op levensduur worden vergroot?

De stelling is een kolffe naar de hand van Van Velzen: 'Laat zien hoeveel dagen de koe op een bedrijf blijft. Wat is het gemiddelde aantal productiedagen van dochters van een stier? Je moet terug naar de simpelheid, daarmee kweek je begrip.'

De Jong reageert niet op de uitspraak van

Van Velzen en houdt zich bij de stelling. 'We moeten meer energie steken in communicatie. Rondom de introductie van het kenmerk in 1999 is er een aantal verhalen verschenen, maar daarna is het relatief stil gebleven. Dat had beter gekund. Om de beleving te vergroten zou de fokwaarde DU kunnen worden uitgedrukt in dagen of percentage overleving op een vastgesteld moment.'

'Door de DU-fokwaarde uit te drukken in dagen wordt het duidelijker en spreekt het de mensen meer aan', vult Knoef aan. Prins spreekt vanuit zijn NVO-achtergrond. 'Een van de taken van de klankbordgroep NVO is dat er juist beleving bij een fokwaarde komt. NVO moet ervoor zorgen dat een fokwaarde bij de tijd blijft en deze desnoods aanpassen. Daar wordt nu ook aan gewerkt.'

Door de correctie voor productie binnen de DU-fokwaarde worden productiestieren, zoals Sneeky, ondergewaardeerd.

'Voor mij betekende het negatief inwegen van productie in de DU-fokwaarde nieuwe informatie', geeft Knoef toe. 'Ik ben niet zo blij met die correctie. We moeten geen grijze getallen overhouden. Het rekenvoorbeeld waarbij Raider van wege zijn matige productie een hogere fokwaarde voor DU krijgt dan Lorenzo, laat dat goed zien. Het is de vraag of je dat zo moet willen.'

'Productiestieren worden niet ondergewaardeerd in DU', stelt De Jong. 'Duurzaamheid is een maat voor onvrijwillige afvoer. Dat hebben we in 1999 bij de introductie afgesproken en op die manier wordt het nog steeds berekend. Het effect van melkproductie op de werkelijke le-

Correctie op productie in DU -fokwaarde roept vragen op

De beleving van DU

vensduur is groot. Een koe met een lactatiewaarde van 80 heeft een grotere kans op afvoer dan een koe met een lactatiewaarde van 110. Door de productie uit de afvoercijfers te halen houd je een getal over dat alleen iets zegt over onvrijwillige afvoer.' Henk Prins knikt begrijpend, maar Van Velzen is niet overtuigd. 'Dat Raider een positieve fokwaarde voor duurzaamheid heeft ondanks een hoog afvoerpercentage is niet uit te leggen en goed te praten.'

Publicatie van overlevingspercentages van dochters van stieren zorgt voor duidelijkheid

De discussie wordt feller. 'Ik ben een voorstander van publicatie op basis van directe afvoercijfers', start Van Velzen. 'Ik zie het nut van de scheiding niet tussen vrijwillige en onvrijwillige afvoer in de DU-fokwaarde. 'Afvoer is vaak een combinatie van factoren en wordt nu in de fokwaarde te theoretisch benaderd'.

Prins geeft een voorbeeld. 'Omdat we het quotum niet volkregen, hebben we een aantal koeien lang aangehouden. Sommigen molken we al 600 dagen omdat we ze niet drachtig kregen. Na 1 april hebben we ze meteen afgevoerd. Is dat vrijwillige afvoer?'

De Jong is blij met het voorbeeld. 'In de fokwaarde houd je rekening met het afvoerpatroon. Rondom de maand april is er een afvoerpiek. Die seizoensverschillen zie je niet bij ruw cijfermateriaal.' Van Velzen onderbreekt De Jong. 'Je onderschat boeren, ze zijn niet gek. Natuurlijk zijn er seizoens- en bedrijfseffecten. Daarom moet je cijfers voor afvoerpercentage alleen publiceren bij stieren met voldoende dochters. Dat geeft heldere,

betrouwbare informatie die de veehouder begrijpt.'

De betrouwbaarheid van de fokwaarde duurzaamheid is te beperkt

Knoef: 'Veehouders gaan anders om met nieuwe fokwaarden dan een aantal jaren geleden. Ik hoor zo vaak dat veehouders nog wel een indexdraai wachten met de inzet van de nieuwe stier zodat de betrouwbaarheid wat hoger is.'

Van Velzen haakt erop in. 'Hoe kan NRS informatie publiceren over duurzaamheid van een nieuwe, jonge fokstier, terwijl er nog nauwelijks dochters zijn afgevoerd? Veehouders gebruiken een jonge stier vanwege een DU van 107 wel en een jonge stier met een DU-fokwaarde van 99 laten ze staan, terwijl door de beperkte betrouwbaarheid de fokwaarde nog flink kan veranderen. We kijken te weinig terug naar het verleden.'

Van Velzen laat zien dat hij zich heeft goed heeft voorbereid. Hij toont de eerste DU-fokwaarden van Rocker, Hunter en Donjuan, die bij hun eerste indexdraai in 2002 respectievelijk startten met 104, 107 en 108. Met grote aantallen fokstierdochters in de februaridraai van 2006 zijn de waarden inmiddels gedaald tot 94, 96 en 100. 'Als veehouders dat hadden geweten, dan waren deze stieren veel minder ingezet. Maar cijfers over afvoer ontbreken bij jonge fokstieren. Daarom stel ik voor om gedurende het eerste jaar alle DU-fokwaarden van jonge stieren op 100 te zetten. Daarmee voorkom je fouten.'

Dat alternatief zou jammer zijn, vindt De Jong. 'Er is ouderinformatie, er zijn exterieurgegevens en fokwaarden van functionele kenmerken, die kun je gebruiken.'

Van Velzen schudt het hoofd. 'Dat is te beperkt. De rekenregels gelden misschien wel voor het gemiddelde van de hele groep stieren, maar het gaat hier om het individu. De veehouder gebruikt een individu, hij gebruikt de stier die erbovenuitsteekt, terwijl die informatie onvoldoende betrouwbaar is.' Dat er een grotere schattingsfout bestaat bij de DU-fokwaarde bij jonge stieren ontken De Jong niet. 'Je loopt meer risico dat de fokwaarde later afwijkt. Maar wanneer je geen informatie geeft over de stier doe je de stier tekort en gaan mensen er juist naar gissen.'

Laatrijphheid is een goede voorspeller van levensduur

Jos Knoef en Henk Prins kregen bij de vorige stelling nauwelijks kans zich in de discussie te mengen, maar nemen nu graag het woord. Prins: 'Ik begrijp niet dat in de DU inhoud negatief wordt ingewogen. Ik ken genoeg diepe koeien die wel oud worden, terwijl andere, F16-dochters bijvoorbeeld, zo laatrijp waren dat ze nooit volwassen werden.'

Knoef ziet wel verbanden. 'De dochters van F16 bleven wel lopen. De vaarzen die wij aanhouden, zijn dieren die de potentie moeten hebben om 100.000 kg melk te geven. Dan kijk ik naar benen en uiers en de potentie van het dier om door te ontwikkelen. Ik denk dat laatrijphheid een goede voorspeller kan zijn van levensduur.'

De Jong: 'We hebben geen verband gevonden tussen laatrijphheid en duurzaamheid. Wel zagen we dat veel inhoud bij vaarzen geen gunstige invloed heeft op de levensduur, waarna besloten is dat negatief mee te nemen in de DU-fokwaarde.'

Wat is de toekomst van de fokwaarde voor duurzaamheid?

'Wanneer je ziet dat een punt DU 25 extra dagen levensduur oplevert, dan schrik je daar toch wel even van', geeft Knoef aan. 'Door te fokken op duurzaamheid is heel duidelijk de levensduur te verhogen. Wat me zorgen baart, is dat er zo veel veehouders zijn waarbij DPS leidend is in het stiergebruik. Die kijken niet naar de betrouwbaarheid van de DU, terwijl DU wel een belangrijke rol speelt binnen die DPS.'

'Ik denk dat hier heel duidelijk een taak ligt voor NVO om te toetsen of de huidige manier van DU berekenen nog wel past bij deze tijd', geeft Prins aan. Gerben de Jong staat er open voor. 'Als gevraagd wordt om te kijken of het zinvol is om niet meer te corrigeren voor productie binnen de fokwaarde voor DU, dan doen we dat. Maar uiteindelijk ligt die verantwoordelijkheid bij NVO.'

Het is later geworden dan gedacht. Ondanks dat er nog persoonlijke vragen liggen, worden de handen geschud en afscheid genomen. Het is melkenstijd. Van Velzen en De Jong wisselen telefoonnummers uit om nog eens te praten over de berekeningen van het aantal dagen en de euro's die NRS nu per punt DU hanteert. 'Ik kom aan hogere waarden', laat Van Velzen nog vallen. Het laatste woord over het begrip duurzaamheid is nog niet gezegd.

Inge van Drie
Jaap van der Knaap

Koeienbloempjes

Sietse van der Hoek, publicist:

'In het KI-tijdperk hoeft een stier zijn kont maar te keren of er zijn weer zo veel rietjes met zijn sperma gevuld en zo veel koeien bevrucht en al gauw ook weer zo veel nakomelingen bij. Fragmentatiebommen zijn het, de KI-stieren.' (LC)

Joop Braakhekke, restauranthouder:

'Ik heb net weer wat nieuws geleerd over vlees, ik leer nog elke dag. Het blijkt dat een koe geen vlaai moet schijten, maar keutels. Die hebben we hier niet, koeien die keutels schijten. Lang leve ons Friese stamboekvee.' (FP)

Gerard Voskamp, directeur KI project:

'Vorig jaar was Taco heel hot en nu iets minder. Wij zijn een kleine organisatie; bij ons fluctueren de exportcijfers nogal. Maar mooi dat 't goed gaat.' (AgD)

Arie Hamoen, hoofdinspecteur NRS:

'Ik heb goede hoop dat het in Oldenburg beter gaat. Lager dan in Brussel kan eigenlijk ook niet.' (Bo)

Marente Hupkes, boerin te Voorst:

'Ik vind het een prachtig gezicht. Zo'n man in drielijf pak en met dure Bommelschoenen, die heerlijk wegdommelt tegen een koeienflank. Wij maken echt furore. Zo'n herkauwende koe geeft rust en wekt vertrouwen. Mensen voelen dat aan. Het kan heel emotioneel zijn, dat contact met dat grote, warme lijf van een ge-

moedelijk beest. Je wordt als het ware teruggeworpen op je eigen zijn.' (ET)

Arjen Boer, melkveehouder te Enumatil:

'De blaarkop is zo'n mooie dubbeldoelkoe. Er komt een mooi stukje vlees vanaf. Onze klanten gaan vooral voor de kwaliteit, maar waarderen daarnaast de herkenbaarheid. Ze weten precies waar het vandaan komt en hoe het is geproduceerd.' (NO)

Carel de Vries, projectleider Stichting Courage:

'De gebruiksduur van het vee is kort. Die is de afgelopen twintig jaar niet verbeterd.' (Ve)

Ernst Daniël Smid, zanger:

'In de herfst ruik je het kuilvoer dat de boeren aan hun dieren voeren. Het heeft een heel speciale geur die doet denken aan zwaar roggebrood. In het voorjaar gaan de deuren van de stallen open en zijn de koeien zo gek als een deur. Ze springen dan hoog door de wei. Zo mooi!' (Bl)

Theo Ammerlaan, melkveehouder te Marssum:

'Drie keer per jaar een uurtje stieren selecteren op gunstig vet- en eiwitpercentage, melksnelheid, beenwerk en kruisligging, daarmee kun je later een hoop ergernis voorkomen.' (Vp)

Atze Schaap, directeur Campina:

'In het buitenland speelt het helemaal niet. Maar de koe in de wei

behoort nu eenmaal tot het cultureel erfgoed van Nederland.' (AgD)

Lambert Knijp, melkveehouder te Anderen:

'Bij het bekappen van probleemkoeien gebruik ik de behandelbox. Ik heb maar één rug en daar ben ik zuinig op.' (Bo)

Marente Hupkes:

'Ik denk dat veel mensen op zoek zijn naar iets echts. Ze hebben genoeg van de vluchtige, jachtige wereld waarin ze dagelijks verkeren en verlangen naar iets heel oers. En dan kan de geur van een koeienvlaai heel verfrissend werken.' (ET)

Arie Hamoen:

'Als leidend land in de Holsteinfokkerij en met een stamboek daterend uit 1874 kunnen we het ons niet permitteren weg te blijven in Oldenburg. Wegblijven geeft een nog slechter image dan laag eindigen.' (Bo)

Ivo de Wijs, schrijver en dichter:

'De natuur is een orgie. Het dierenrijk wordt beheerst door balts en bronst, paartijden en paai-gronden. Uit vrijwel alle dieren-tiems van Vroege Vogels dampt dan ook sinds jaar en dag een onontkoombare geslachtelijkheid.' (Hd)

Cees Sikkenga, melkveehouder te Bedum:

'Er zijn maar twee beroepen erfelijk overdraagbaar: het koningschap en boer zijn.' (LC)

Bronnen: Leeuwarder Courant (LC), Friesland Post (FP), Agrarisch Dagblad (AgD), Boerderij (Bo), Elsevier Thema (ET), Nieuwe Oogst (NO), Veehouderij (Ve), Buitenleven (Bl), Veldpost (Vp), Hoe dieren het doen (Hd)